

Alles overziende, meen ik, dat Ickenroth interessant materiaal heeft opgedolven uit de archieven van Thum und Taxis en met iets meer zorg voor de lezer helemaal in zijn opzet zou zijn geslaagd. Nu is deze bron van informatie niet altijd even toegankelijk, maar wie erin zoekt, zal vinden en bovendien: sommige post- en archiefstukken zijn werkelijk fraai.

Martha Catania-Peters

D. E. F. Henley, *Nationalism and regionalism in a colonial context. Minahasa in the Dutch East Indies* (Dissertatie Australian national university 1992, Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor taal-, land- en volkenkunde CLXVIII; Leiden: KITLV press, 1996, viii + 186 blz., f45,-, ISBN 90 6718 080 7).

Deze bewerking van een Australische dissertatie is een knappe analyse van de ontwikkeling van de Minahasa vanaf medio zeventiende eeuw tot 1942, waarbij tot slot de ontwikkelingen tussen 1942 en 1960 in enkele bladzijden worden neergezet. De Minahasa behoorde lang tot de 'modelleerling' in de Nederlandse koloniale klas en leek door zijn, in 1946 opgerichte politieke partij Twapro, Twaalfde provincie, tijdens de dekolonisatie 'plus royaliste que la reine'. Henley rekent definitief af met die mythe van Minahasische Nederlands-gezindheid. Daarnaast heeft zijn studie tot doel het anti-koloniale eenheidsdenken in Indonesië dat tot op vandaag het nationalisme-debat beheerst, ter discussie te stellen. Hij vraagt aandacht voor het nationalisme van een regio, dat zich gedeeltelijk zelfs eerder ontwikkelde dan het Indonesische natie-besef.

In die tweeledige opzet is Henley overtuigend geslaagd. En dat in amper 150 bladzijden. Het is vooral te danken aan het theoretisch kader, dat de analyse van begin tot het eind schraagt. Hoewel de auteur zich richt op een regionale beweging, toetst hij de ontwikkeling daarvan aan een door hem op grond van de bestaande nationalisme-theorieën gecreëerde structuur. Deze is geënt op het werk van Gellner, Anderson en Smith, wier ideeën op dit moment als wetenschappelijke paradigmata voor onderzoek naar het nationalisme fungeren. Op grond van hun visies onderscheidt Henley vijf modellen die hij exemplarisch acht voor het ontstaan van naties: het nationalisme als territoriale afbakening; als sociale gemeenschap; als reactie op ongelijkheid; als politieke organisatie en als inschakeling in een grotere eenheid. Aan de hand van deze, hier noodzakelijkerwijs te kort weergegeven modellen geeft hij vervolgens inzicht in het ontstaan van het Minahasisch zelfbesef of nationalisme.

Doet deze vijfledige structuur wellicht wat abstract aan, de uitwerking per hoofdstuk is puntig en duidelijk. De Minahasa was in eerste instantie een koloniale creatie. Het Nederlands bewind legde de verschillende, rivaliserende tribale groepen een niet eerder gekende saamhorigheid op; het creëerde de Minahasa als territoriale eenheid (het eerste model). Invoering van de koffieteeft van overheidswege leidde tot uniformering van de bestuursorganisatie, tot invoering van de geldeconomie en een relatief grote welvaart. Een van de belangrijkste disciplineeringsinstanties was de protestantse zending. Het onderwijs in het Maleis en in de Minahasische geografie, zorgden — naast een inmiddels opgerichte krant — voor de kennis van de Minahasa als een 'perceived' (Henley) of 'imagined community' (de term van Anderson), het tweede model. Afbakening van een Minahasische identiteit werd ook bereikt door besef van ongelijkheid, het derde model. De Minahasa ontwikkelde zich in de negentiende eeuw tot een mestizomaatschappij, waar slechts weinig totoks woonden en 'gelijkgestelde' Minahasers een groot deel van de Europeanen uitmaakten (in 1941 een kwart van de te Menado wonende Europeaan-

nen). Desondanks bestond er een besef van achterstelling, dat botste met het Minahasisch superioriteitsgevoel. De Minahasers behoorden immers tot de best opgeleide Indonesische bevolkingsgroep en functioneerden daarom rond 1900 in de gehele archipel als *white-collar-workers*, zowel voor het koloniaal bestuur als voor ondernemingen. Deze koloniale schakelpositie versterkte het Minahasisch zelfbesef.

De twintigste-eeuwse groei van politiek bewustzijn en politieke organisatie (het vierde model, dat van het politieke nationalisme) haakte in op het bovengenoemde gevoel van Minahasische eenheid. Het uitte zich zowel in politieke partijen, als in de in 1919 ingestelde Minahasaraad en in het streven naar een zelfstandige Minahasische kerk. Al deze instanties beschouwden de Minahasische eenheid als een 'morele gemeenschap', die het Minahasische welzijn had te verdedigen.

De inschakeling in een groter verband, Indonesia (het vijfde model) leidde evenwel middels de Minahasische vertegenwoordiging in de Volksraad tot stellingname in het nationale debat over onafhankelijkheid. Het besef van eigen geringheid (de Minahasa telde slechts 0,5% van de Indonesische bevolking en was daarmee even groot als het Europese bevolkingsdeel in geheel Indonesië) stelde paal en perk aan het Minahasisch nationalisme. Het resultaat was een vooroorlogs streven naar een federale bestuursvorm; een streven dat echter na 1945 ten gevolge van de Nederlandse voorkeur voor het federalisme werd ingehaald en vervolgens terzijde geschoven. Korte vergelijkingen met de Philippijnen en andere regionale bewegingen in Indonesië tot slot ondersteunen de centrale these: de Minahasa ontwikkelde voor 1942 een geheel eigen regionaal nationalisme.

In al zijn beknoptheid is dit een belangrijk boek. Ook al behoorde de Minahasa tot de Nederlandse 'lievelingen', een fatsoenlijke monografie van de politieke ontwikkeling in de regio ontbrak tot nog toe. Daarbij combineert Henley moderne theorieën op uiterst adequate wijze en past hij ze op creatieve manier toe in zijn empirisch onderzoek. Een enkele keer worden zaken wel erg compact voorgesteld, bijvoorbeeld wanneer hij de overgang van koffie- naar copracultuur beschrijft en stelt dat een koelieklasse ontbrak. Wie wel werkzaam waren in de copracultuur wordt niet beschreven. Ook is er een contradictie tussen opmerkingen over de 'considerable severity' van het koloniaal bewind (78) en loftuitingen op 'an unusually benevolent colonial history' (141). Maar dat zijn detail-opmerkingen.

De structuur van zijn boek sluit overigens een al te chronologische lezing van de historische werkelijkheid uit. Vaak grijpt Henley terug op eerdere ontwikkelingen van beschreven verschijnselen: het feest op 10 januari 1929 ter ere van 250 jaar lotsverbondenheid met de Nederlanders was bijvoorbeeld 'invention of tradition' zoals hij aan een korte flash-back op de VOC-geschiedenis laat zien. Het maakt het boek er alleen maar leesbaarder op: het is geen saai 'en toen... en toen'-verhaal, maareen fraai historisch betoog.

Elsbeth Locher-Scholten

Y. Spaans, L. Jongen, ed., *Hel leven van Lutgard. Bloemlezing uit het Kopenhaagse handschrift* (Middel nederlandse tekstedities III; Hilversum: Verloren, 1996, 336 blz., f45,-, ISBN 90 6550 022 7).

De vrome vrouwen uit de Landen van Rijn en Maas genieten een ongekende populariteit. Nadat Brenda Bolton in 1981 de vraag had opgeworpen: 'Some 13th-c. Women in the Low Countries: A special Case?' (JV<4kG, 1981) verscheen de ene na de andere studie om dit te beamen, vooral in de Angelsaksische wereld. Het vernieuwende in deze studies is dat de mys-